

نظریه‌های ماسه در باره ادب نوین فارسی و تأثیر ترجمه در تحول آن

شادروان پروفیسور هانری ماسه ایران‌شناس معروف فرانسوی یکی از استادان بنام جهان است که به زبان و ادب فارسی علاقه‌ای تام داشت و آثاری چند در این زمینه از خود به یادگار گذاشت.

این محقق ایران‌شناس مقاله‌ای تحت عنوان ادب اسلامی نوشته است که در دائرةالمعارف فرانسوی (Encyclopedie Francaise) جلد هفدهم به سال ۱۹۳۶ میلادی چاپ شده است. قسمتی از این مقاله مربوط است به ادب نوین فارسی، در این مقاله نویسنده سعی کرده است که معلوم کند ادب نوین فارسی چگونه آغاز شده و چه چیز موجب این تحول گردیده است.

هانری ماسه در آغاز گفتار خود آنجا که از ادب اسلامی سخن می‌گوید، چنین می‌آورد که:

«از نظر زبانشناسی، زبان‌هایی که ادب اسلامی را تشکیل می‌دهند متعلقند به سه گروه کاملاً مختلف، عربی، فارسی و ترکی: زبان عربی زبانی است که مثل عبری و حبشی از اصل زبان‌های سامی است و زبان فارسی مانند سانسکریت و یونانی و لاتین زبانی است هند و اروپایی و زبان ترکی از زبان‌های آلتایی مشتق شده است.»

و آنگاه دربارهٔ تحول زبان و ادب فارسی و ایجاد ادب نوین فارسی چنین می‌گوید:

«ادب نوین فارسی توسط تأثیر به وجود آمد. در حقیقت ایران نمایش آیینی و نوعی «کمدی دلارقه» مربوط به خود را در اختیار داشت. لیکن

تأثیری که از آداب و رسوم برمی‌خیزد توسط میرزا جعفر [قراچه داغی] (۱۸۷۴ میلادی=۱۳۵۳ هجری شمسی) و ملک‌خان (۱۸۸۱ میلادی=۱۳۶۰ هجری شمسی) به وجود آمد، و تحریک زبان گفتاری مردم و واژه‌های عامیانه را در مقابل ادبیاتی که قالب‌های قدیمی آن منجمد شده بود برانگیخت. ملکم شیوه‌ای مشابه شیوه نگارش نمایشنامه‌های خود در روزنامه‌نگاری به کار برد، و بالاخره در میانه قرن هیجدهم [میلادی] (حدود دهه سوم قرن سیزدهم هجری شمسی) کتاب‌های درسی ایران با همکاری خارجی‌ان ترجمه و تدوین شد. نخستین ترجمه‌ای که از کتاب‌های اروپایی شده واژه‌ها را نو کرد و به تدریج عبارات زائد را از میان برد. انجمن‌های

ادبی دست به ساده کردن زبان نوشتاری زدند. بالاخره انقلاب ۱۲۸۵ شمسی هجری (= ۱۹۰۶ میلادی) که موجب تشکیل فضای آزاد برای مباحثات سیاسی و به ویژه مطبوعات که خود وسیله‌ای برای ارائه اصیلترین قریحه‌ها بود، گردید، بنای نشر متقدمان را منهدم کرد.

ازین پس، مطبوعات، آزادانه، شیوه نگارش اروپایی را دنبال کردند. چند مجله کم‌وبیش دیرپا، از نهضت حقوق زنان - نهضتی که عاقبت بی‌روز شد - حمایت می‌کردند. احساسات ملی ایرانیان نسبت به گذشته خود، در قالب بزرگداشت‌هایی به صورت بررسی‌های تاریخی و ادبی و ارائه برگزیده آثار نویسندگان کهن ایران و به ویژه اهمیت دادن به تحقیق درباره زبانهای مرده ایران و اکتشافات تازه باستانشناسی، ابراز می‌شد. مراسم بزرگداشت فردوسی به مناسبت هزاره وی به سال ۱۳۱۳ هجری شمسی (۱۹۳۴ میلادی) یکی از این ابراز احساسات ملی بود که توسط سلسله جدید (سلسله پهلوی) با شرکت دانشمندان و محققان برگزار شد.

افتخار به گذشته به شکلی منطقی موجود بررسی‌هایی در زمینه زبان و سنت‌های عامیانه، که تا چندی پیش در نزد ادبای زمان امری حقیر بود، گردید و اطلاع از کیفیت نقد و تحلیل این آثار در تدوین تاریخ عمومی ایران تأثیری چشمگیر

کرد. چنین ناسیونالیسم معنوی بی‌شک تأثیراتی را که از ترجمه آثار خارجی ناشی می‌شد، تماماً طرد نمی‌کرد. ترجمه متون فلسفی و یا جامعه‌شناسی حسنی که داشت این بود که مشکل محققان را رفع می‌کرد و تأثیری مهم در توسعه زبان علمی داشت. از سوی دیگر چند تن از نویسندگان را می‌بینیم که در اقتباس از شیوه شاعران غرب به ندرت ذوقی از خویش نشان داده‌اند.

شعر فارسی مانند شعر عربی نمایندگان فراوان دارد. برخی از شاعران بسی‌فردید سبک کلاسیک را با دشواری تبع می‌کنند و از استادان متقدم در انواع شعر غنائی و حماسی تقلید می‌نمایند (چنانکه یکی از آنان، به تقلید از حماسه ملی فردوسی، منظومه‌ای بزرگ منتشر کرد). اما گروه بیشتری در عین حال که در هنر شاعری به قواعد شعر سنتی وفادار بودند تحت تأثیر مغرب زمین شعر غنائی سلیس‌تر خلق کردند. شعر سیاسی (یا اجتماعی) که در انقلاب [مشروطیت] ۱۹۰۶ میلادی (۱۲۸۵ هجری شمسی) پدید آمده بود دورتش به تدریج پایان یافت. مدار اصلی این نوع شعر بر آزادی، دموکراسی و کمونیسم می‌گردید. باقی می‌ماند منبع الهام دیگری که عبارت باشد از موضوعات مربوط به وطن‌پرستی، این موضوعات اغلب با مدح شاهنشاهان همراه است. و بالاخره باید از گروهی دیگر از شاعران نام برد که نوعی شعر عروضی نامسجم طنز آلود، شبیه به شعر سمبلیک

یا شعر آزاد فرانسوی ، به زبان عامیانه سروده‌اند .

تقریباً پانزده سال^۱ پیش از این نوشتن نوول و رمان رونقی به سزا یافت. در این نوع ادبی گاهی تأثیرات فرانسوی و زمینه تقلید از شیوه آمریکایی ملاحظه می‌شود . الکساندر دوما (پدر) و جرجی زیدان عرب (مرگ ۱۹۱۴ میلادی) بر رمانهای ایرانی به ویژه رمانهای تاریخی و ملی بی‌تأثیر نبوده‌اند . اتوبیوگرافی‌های داستان‌گونه و رمانهای مکاتبه‌ای^۲ پدیده‌هایی هستند تو که در ادب فارسی رخ نموده‌اند. در تئاتر غالباً نوع درامهای تاریخی فراواتر است و نیز کمدی‌های مربوط به آداب و رسوم قومی همراه با طنزی خاص که محتوای آنها معمولاً شامل عیب‌جویی از کاربردهای کهنه و تشکیلات قدیمی و پوسیده بود بیشتر از انواع دیگر تئاتر دیده می‌شد . با وجود این انواع ادبی جدید زبان فارسی به اوج تحول رسید ؛ اگر کوششی برای طرد ریشه غربی میشود در برابر از واژه‌هایی که علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

ترجمه از احمد محمدی

-
- ۱- این مقاله به سال ۱۹۳۶ میلادی در دائره‌المعارف فرانسوی چاپ شده است .
  - ۲- منظور داستانی است که جریانات آن ضمن‌نامه‌هایی که میان دو تن یا بیشتر مبادله می‌شود ارائه شود .